

Sbírka hudebnin chrámu Sv. Jana Křtitele v Teplicích

Collection of sheet music of the Church of St. John the Baptist in Teplice

Mgr. Ludmila Mikulášová, Ph.D. / Národní knihovna České republiky
(National Library of the Czech Republic), Klementinum 190, 110 00 Praha 1

Resumé:

Cílem této studie je informovat o sbírce hudebnin dochované v chrámu Sv. Jana Křtitele v Teplicích. Jde o soubor ca 1500 dosud neprobádaných hudebnin z 18. a 19. století. Podstatnou část sbírky pořídili či opsali tamní ředitelé kůru. Většinu tvoří chrámové skladby německých a rakouských skladatelů, v menší míře jsou zastoupeni také čeští skladatelé. Sbírka obsahuje unikátní latinská či německá kontrafakta árií a sborů z italských oper z 18. století (nejvíce Hasse). Přínosem této práce je, že předkládá základní charakteristiku této velmi hodnotné sbírky hudebnin a rozšiřuje znalosti o hudebním životě v tomto významném lázeňském městě v 18. a 19. století.

Klíčová slova: *Teplice, chrámová hudba, tematický katalog, sbírka hudebnin, skladatelé, ředitelé kůru, kontrafakta, Gellert, 18. století, 19. století*

Summary:

The aim of this study is to inform about the collection of sheet music preserved in the Church of St. John the Baptist in Teplice. It is a set of about 1500 previously unexplored sheet music from the 18th and 19th centuries. A substantial part of the collection was taken or copied by the local choirmasters. Most of them are church compositions by German and Austrian composers, and to a lesser extent Czech composers are also represented. The collection includes unique Latin or German contrafacta of arias and choirs from Italian operas (most notably Hasse) dating back to the 18th century. The benefit of this work is that it presents for the first time the basic characteristics of this very valuable collection of sheet music and expands the knowledge of musical life in this important spa town in the 18th and 19th centuries.

Keywords: *Teplice, church music, thematic catalogue, collection of sheet music, composers, choirmasters, contrafacta, Gellert, 18th century, 19th century*

Úvod

Teplíce byly v 18. a 19. století věhlasným lázeňským městem navštěvovaným evropskými osobnostmi – panovníky (např. car Petr Veliký, 1712; švédský král Gustav IV., 1804; pruský král Fridrich Vilém III., 1812–1839) či významnými umělci. V roce 1812 zde došlo k prvnímu setkání Johanna Wolfganga Goetha s Ludwigem van Beethovenem. Kromě Beethovena navštívili lázně v Teplicích např. skladatelé Fryderyk Chopin, Robert Schumann, Franz Schubert, Richard Wagner či Carl Maria von Weber. Významní hosté do Teplic přijížděli i ve 2. polovině 19. století. Od konce 18. až po první čtyři desetiletí 19. století docházelo k rozkvětu lázeňství a nebývalému stavebnímu ruchu. Město se stalo jedním z nejatraktivnějších v zemi a bývalo nazýváno severočeskou Paříží.¹

V tomto kontextu je důležitým zdrojem poznání bohaté hudební historie Teplic dosud neprobádaná sbírka hudebnin z farního kostela sv. Jana Křtitele, která dokumentuje chrámový repertoár od počátku 18. století do poloviny 20. století.² Jedná se o pozoruhodný soubor rukopisných a tištěných hudebnin, který od roku 2016 díky grantu Ministerstva kultury ČR zpracovávám pro mezinárodní databázi hudebních pramenů RISM. Nezabývám se pouze katalogizací sbírky, ale od počátku se věnuji jejímu hudebně historickému výzkumu. Cílem mého snažení bude tematický katalog této sbírky vydaný Národní knihovnou ČR v ediční řadě CATALOGUS ARTIS MUSICAE IN BOHEMIA ET MORAVIA CULTAE. Tato studie poprvé předkládá na základě podrobného zkoumání hudebnin a dalších pramenů, především matrik, základní charakteristiku této velmi hodnotné chrámové sbírky hudebnin, objevuje zdejší zapomenuté hudební skladatele, ředitele kůru a varhaníky.³ Tím zásadně rozšiřuje znalosti o hudebním životě v tomto významném lázeňském městě.

Stručná charakteristika sbírky

Jde o unikátní sbírku více než 1500 převážně rukopisných hudebnin chrámové hudby z 18. až 20. století. V mezinárodní evidenci hudebních pramenů RISM jí bylo přiděleno siglum CZ-TEK. Sbírkou z velké části uspořádal zakladatel, sbormistr a dirigent *Brixihho komorního souboru Teplíce* Bohdan Ostroveršenko (1936–2013).⁴ Rozhodl se pro její

¹ KILIÁN, s. 192–193.

² V Regionálním muzeu v Teplicích jsou dochovány dvě důležité hudební památky z 2. poloviny 16. století – graduál z roku 1560 a kancionál z roku 1566 (signatury MS 1 a MS 2). Oba rukopisné zpěvníky určené teplickým literátům ve farním kostele pocházejí z pražské písařské dílny Jana Táborského z Klokotské Hory, který některé písně sám složil či upravil. Teplické literární bratrstvo vzniklo zřejmě po roce 1543. Provozovalo chrámový zpěv v kostele sv. Jana Křtitele při utrakvistických obřadech. Za chrámovou hudbu byl odpovědný kantor kůru. Bratrstvo bylo aktivní minimálně do druhého desetiletí 17. století. Viz KILIÁN, s. 110. Hudebně liturgickým provozem při kostele sv. Jana Křtitele ve druhé polovině 17. století se zabýval Milan Černý. Viz ČERNÝ, Milan. Účetní zprávy o hudebně liturgickém provozu při teplickém kostele svatého Jana Křtitele ve druhé polovině 17. století. In: *Zprávy a studie Regionálního muzea v Teplicích*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, sv. 31, (2016), s. 149–164.

³ Při citacích písemných pramenů je důsledně užit diplomatický přepis. Vlastní jména jsou ponechána v té podobě, jakou za svého života používali či jaká byla užívána nejčastěji v dobových pramenech.

⁴ Na pamětní desce Bohdana Ostroveršenka umístěné na zdi kostela Nanebevzetí Panny Marie v Krupce je uveden následující text: „*Bohdan Ostroveršenko* | * 10. 6. 1936, † 6. 11. 2013 | *Zakladatel a člen Brixihho komorního souboru Teplíce* | a *Občanského sdružení Královské horní město Krupka*. |

abecední řazení. Většinu hudebnin umístil do archivních papírových kartonů. Malá část sbírky – většinou anonymní či nekompletní hudebniny – byla uložena ve velkých krabicích. Několik hudebnin (dobových opisů chrámových kompozic F. X. Brixiho) označil svými signaturami. Ke sbírce neexistují dobové katalogy. Není k dispozici ani novodobý kompletní soupis sbírky. V první fázi zpracování bylo nutné takový soupis vyhotovit. Při této příležitosti jsem se pokusila určit autory u anonymních a nekompletních hudebnin chaoticky uložených v krabicích. Díky komparaci s jinými prameny v databázi RISM se mně již u 47 z nich podařilo určit autorství. V současné době přistupuji k novému, důsledně abecednímu uspořádání sbírky dle příjmení autorů, neboť i přes velké úsilí pana Ostroveršenka nebylo abecední řazení za jeho života dokončeno a uspořádání sbírky zůstalo nedůsledné a nesystematické.

Nejstarší datovanou hudebninou sbírky je rukopis nešpor Šimona Brixiho z roku 1721. Většinu sbírky však tvoří skladby německých a rakouských skladatelů. Jsou to především četné opisy děl J. Haydna, W. A. Mozarta, L. v. Beethovena. Ten je zastoupen opisy děl *Christus am Ölberge* (Kristus na Hoře Olivetské) op. 85, *Mše C dur* op. 86 (3×) – opisy pocházejí z 1. poloviny 19. století – a tiskem skladby *Wellingtons Sieg oder die Schlacht bei Vittoria* (Wellingtonovo vítězství) op. 91 (Wien, S. A. Steiner und Comp, [1816], N° 2367). Je to přirozené, neboť Teplice se tehdy nacházely v německém socio-kulturním okruhu, v obyvatelstvu převažovali Němci a Židé mluvící německy. Součástí sbírky je také velký soubor chrámových skladeb L. Cherubiniho a J. Gellerta. Zcela unikátní význam mají rukopisy teplických osobností – skladby rodiny Eckertů, kompozice místního skladatele a purkmistra Josepha Mathiase Wolframa (1789–1839). Ve sbírce je zachována rozsáhlá notová pozůstalost teplických ředitelů kůrů – rumburského rodáka Josefa Groha (1815–1881) a jeho syna Josefa Groha ml. (1844–1894). Jejich sklada-telský odkaz ve sbírce čítá 138 rukopisů – zejména autografy jejich skladeb včetně skic, rovněž četná školní cvičení a cvičné kompozice, jež vyhotovil Josef Groh ml. za svých studií na pražské varhanické škole. Patrně díky Josefu Grohovi ml. se ve sbírce nalézají více než 40 hudebnin pocházejících původně z chrámu sv. Mikuláše v Praze na Malé Straně (zachycují skladby 19 skladatelů, zejména Schnabela, Cherubiniho, Brixiho aj.).⁵ Jedná se o část notové pozůstalosti svatomikulášského ředitele kůru Josefa Aloise Mussila (* c. 1782, † 28. června 1859). Hudebniny Mussil buď sám vyhotovil, nebo se na titulní straně podepsal jako jejich vlastník. Z interpretačních přípisů vyplývá, že skutečně sloužily jako provozovací materiál v kostele sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze (např. na hudebnině *Ave Regina* od Schnabela je poznámka o provedení „Sct: Niclas 18 8/9 32“, na hudebnině *Offertorium in C* od Sechtera je přípis „Sct: N 18 8/12 44“; Mussil se v případě této hudebniny podepsal na titulním listu jako „Mussil | Sct: Niklas“). Teplický ředitel kůru Joseph Groh ml. opatřoval svatomikulášské hudebniny novými obaly a svým podpisem nebo razítkem. S přihlédnutím k době jeho působení ve funkci ředitele kůru

Významně se podílel na záchraně církevních památek, především kostela Nanebevzetí Panny Marie | a hudebního dědictví skladatele Josefa Klobautschnika.“ Informace o životě a působení Bohdana Ostroveršenka poskytuje rozsáhlý nekrolog nazvaný *Odešel od nás obdivuhodný člověk Bohdan Ostroveršenko* publikovaný v informačním měsíčníku vydávaném radnicí města Krupky (prosinec 2013). Dostupné na: <https://docplayer.cz/17901631-Prosinec-2013-informacni-mesicnik-pro-obcany-mesta-zdarma.html> [cit. 2022-07-12]. K pátému výročí jeho úmrtí byl 12. listopadu 2018 v kostele sv. Jana Křtitele v Teplicích uspořádán vzpomínkový koncert v podání Brixiho komorního souboru Teplice. Viz ZLÁMALOVÁ, [cit. 2022-07-12].

⁵ Úplný výčet skladatelů: Albrechtsberger, Beethoven, Brix, Drechsler, Drobisch, Eybler, Führer, M. Haydn, Horák, Cherubini, J. A. Koželuch, Mendelssohn-Bartholdy, V. Maschek, Mozart, Sechter, Schnabel, Spohr, Vogler, Wittasek.

v Teplicích v letech 1881–1894 je zřejmé, že koncem 19. století byly tyto hudebniny od sv. Mikuláše v Praze na Malé Straně již součástí teplické hudební sbírky.

Hudební sbírka kostela sv. Jana Křtitele v Teplicích byla rozšiřována i v následujícím období. Menší množství hudebnin pořídili ředitelé kůru Josef Worliczek (1857–1903) a Wenzel Stiessel (1875–1950).

Ve sbírce jsou zastoupeni v menší míře, byť nezanedbatelně, také čeští skladatelé – nejvíce F. X. Brixi, V. Maschek, dále např. A. Laube či J. A. Koželuch. Součástí sbírky je i několik desítek anonymních hudebnin či jejich fragmentů. Jde o významnou středo-evropskou chrámovou hudební sbírku, a to jak rozsahem dochovaných hudebnin, tak rozmanitostí provozovaného repertoáru.

Nově objevení ředitelé kůru

Benedict Fiedler (c. 1728–1795)

Benedict Fiedler byl ředitelem kůru v Teplicích prokazatelně již 15. listopadu 1755, jak vyplývá ze záznamu o jeho svatbě s Annou Marií, dcerou Christiana Johna (pokřtěná 19. dubna 1731).⁶ V matrice je označen jako „*Chordirector*“. Svědky byli Mathes Rausch a Jacob Eckert starší, teplický varhaník, skladatel a radní. Dne 20. dubna 1757 se manželům Anně Marii a Benedictovi Fiedlerovým narodilo jediné dítě – syn Joseph Andreas Nepomucen, pozdější ředitel kůru. Manželka Anna Marie Fiedlerová umřela v Teplicích 25. prosince 1758.⁷ Benedict Fiedler se poté ještě dvakrát oženil.⁸ Jako ředitel kůru se 29. srpna 1762 zřejmě podílel na velkolepých oslavách výročí jednoho tisíce let od údajného objevení teplických pramenů. Na slavnostní mši zazněla patrně pod jeho vedením slavnostní hudba, z velké části zkomponovaná italským skladatelem Giovanni Marcem Rutinim (1723–1797).⁹ V lednu 1784 stanul Benedict Fiedler v čele města jako jeden ze čtyř purkmistrů.¹⁰ Zemřel na onemocnění jater (*leber verherung*) dne 3. února 1795 v Teplicích v č. p. 159 ve věku 67 let.¹¹

Ředitel kůru Benedict Fiedler působil v Teplicích doby osvícenské, kdy bylo toto lázeňské město napojeno na síť kvalitních státních silnic, osobní dopravu zajišťovaly poštovní

⁶ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Matriky (dále pouze SOA Litoměřice), N, O, I–N, I–O, inv. č. 7973, sign. 162/2, 1677–1784, fol. 92.

⁷ SOA Litoměřice, Z, inv. č. 8001, sign. 162/17, 1724–1763, p. 246.

⁸ Podruhé se oženil 9. listopadu 1762 s Barbarou Hanackovou (SOA Litoměřice, N, O, I–N, I–O, inv. č. 7973, sign. 162/2, 1677–1784, fol. 106). Toto manželství bylo bezdětné. Barbara Fiedlerová, žena kantora, zemřela 7. května 1768 ve věku 39 let (SOA Litoměřice, Z, inv. č. 8002, sign. 162/18, 1763–1816, p. 30). Potřetí se oženil 13. listopadu 1769 s Josefou Kekertovou (* 21. září 1746, † 26. května 1825), dcerou mistra krejčího Jacoba Kekerta (SOA Litoměřice, N, O, I–N, I–O, inv. č. 7973, sign. 162/2, 1677–1784, fol. 121 b). V matrice je zachycen jako „*Witwer Benedictus Fiedler Cantor*“. Z tohoto manželství vzešly dvě děti: Benedictus Josephus Antonius (* 28. srpna 1770), Antonia Josepha (* 7. února 1772). Viz SOA Litoměřice, N, inv. č. 7974, sign. 162/3, 1829, fol. 38, 62.

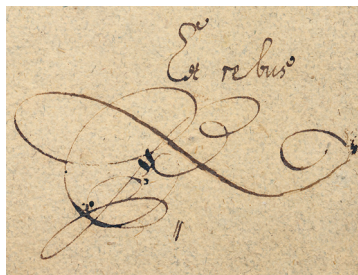
⁹ „*Mann muß gestehen, daß die Music hierunter, so mehrentheils von Sign. Ruttini componiret, was sehr pomposses war*“ EICHLER, s. 110–111. Ve sbírce je dochován jeden opis Rutiniho kompozice (*Kyrie Solemne Ex D... D[e]l Sign[o]re Ruttini* RISM ID no.: 1001221623) pořízený Benedictem Fiedlerem. Je možné, že se jedná o jednu ze skladeb uvedenou při této příležitosti.

¹⁰ V lednu 1784 stanuli v čele Teplic čtyři purkmistři. Každý měl úřadovat čtvrt roku, což byl model fungující již po staletí v sousední Krupce. Tento způsob vedení města však vydržel pouhých šest let. KILIÁN, s. 172.

¹¹ SOA Litoměřice, Z, inv. č. 8002, sign. 162/18, 1763–1816, p. 59.

vozy a mohutně se stavělo. V roce 1754 mělo být ve městě dvanáct lázní a dalších šest bylo na předměstí. Jedinou vážnou konkurencí pro Teplice představovaly tehdy pouze Karlovy Vary. V poslední třetině 18. století byl zájem o Teplice tak velký, že město nedokázalo pokrýt poptávku, jak ukazuje kritika jednoho z návštěvníků, který si roku 1783 stěžoval na přeplněnost města, nedostatek ubytovacích kapacit, špatné vybavení drahých bytů, nečistotu v ulicích a chudobu města. Obyvatelé města museli na tuto situaci reagovat zvýšením stavitelských aktivit. V roce 1771 byla založena široká alej. V roce 1789 bylo dokončeno klasicistní zámecké divadlo. I měšťanské domy, dosud spíše dřevěné a hrázděné, dostávaly postupně pozdně barokní či klasicistní vzhled. Jednou z tezeziánských reforem bylo číslování domů, jež se uskutečnilo na jaře 1771. V roce 1777 se v Teplicích poprvé objevila loterie. Nejvýznamnější roli v teplické zábavě zaujímala místní střelecká společnost. Každoroční střelba „*ku ptáku*“ lákala prominentní střelce.¹²

V teplické sbírce je dochováno 45 hudebnin prokazatelně pořízených Benedictem Fiedlerem.¹³ Tři z nich jsou podepsány jeho jménem a příjmením – Hasseho offertoria, mše od Kerna (opis z roku 1759) a Schwertnera (opis z 12. prosince 1753), zbylé jsou signovány monogramem „BF“. V případě Walterových pašijí byla písarská ruka Benedicta Fiedlera určena komparací.

Obr. 1 Ukázka monogramu „BF“ na titulní straně hudebniny pořízené Benedictem Fiedlerem (Giovanni Marco Rutini: *Kyrie Solemne Ex D. Římskokatolická farnost – děkanství Teplice v Čechách, hudební sbírka kostela sv. Jana Křtitele, dále jen CZ-TEK, bez signatury*)

Opis kompozice P. Mariana Georga Kerna (1729–1764), skladatele, řeholníka z cisterciáckého kláštera v Oseku může svědčit o vazbách Benedicta Fiedlera s oseckými cisterciáky, neboť Kernovy skladby zřejmě nebyly rozšířeny mimo tento klášter. Dnes jde o jediný známý výskyt jeho kompozice mimo Osek.¹⁴ O hudebních kontaktech oseckých cisterciáků s Teplicemi svědčí záznam z výpůjční listiny dochované v jednom z oseckých

¹² KILIÁN, s. 167–178.

¹³ Jako autoři jsou na hudebninách uvedeni: Brixí (6×), Ditters (2×), Faulhaber (1×), Gosetti (1×), Hasse (6×), Kern (1×), Kohl (1×), Koželuch (1×), Laube (1×), Lohelio (1×), Loos (1×), Naumann (1×), Pichl (2×), Pleyer (1×), Pontí (1×), Preunich (1×), Ruttini (1×), Sehling (1×), Schuster (2×), Schirmer (1×), Schindler (1×), Schmidt (1×), Schürer (3×), Schwertner (1×), Weigel (1×), Zimmermann (1×). Ve čtyřech případech není autor uveden (z toho určen Gallus, Walter).

¹⁴ Tato Kernova mše je dochována též v osecké hudební sbírce a zaznamenána také v tamním rukopisném tematickém katalogu založeném v letech 1753–1754 P. Nivardem Sommerem. Národní muzeum – České muzeum hudby (dále CZ-Pnm), fond Osek, č. p. 65/52, *Catalogus Musicalium pro Choro Ossecensi, Catalogus Missarum pro Stylo moderno producibilium (1753–1754), Missae Solemnes, sive Festivales.*, C/37., f. 15 b.

hudebních inventářů: „*Nostro Excellentis:[simo] D[omin]o Doctori Teplicensi concessi Offert: pastoritiā Num: 5 Auth: Novak*“¹⁵.

Joseph Andreas Nepomucen Fiedler (1757–1836)

Syn kantora a ředitele kůru Benedicta Fiedlera, Joseph Andreas Fiedler, se narodil v Teplicích, kde byl 20. dubna 1747 pokřtěn.¹⁶ Dne 5. listopadu 1793 se oženil s třiatřicetiletou Marií Annou, vdovou po Karlu Schöbitzovi.¹⁷ V teplickém domě č. p. 150 přišlo na svět celkem osm jejich dětí, z nichž pět zemřelo v dětském věku.¹⁸ Manželka Marie Anna Fiedlerová umřela v Teplicích (č. p. 61) dne 19. května 1825 ve věku 64 let.¹⁹ Dne 27. května 1828 se ovdovělý měšťan, vlastník teplického domu č. p. 61 a ředitel kůru Joseph Fiedler, podruhé oženil s dvacetišestiletou Theresií, dcerou zesnulého Karla Trapschucha, zedníka z Loučné (německy Ladung, nyní místní část města Lom v okrese Most) č. p. 25.²⁰ Z tohoto manželství vzešly dvě děti.²¹ Joseph Fiedler zemřel stářím (*Alterschwäche*) ve svém domě v Teplicích č. p. 61 dne 29. listopadu 1836.²²

Nedlouho před svatbou zažil Joseph Fiedler jednu z největších teplických katastrof – mohutný požár, při němž se ocitlo v plamenech 155 domů a jedenáct stodol. V sutinách byla polovina města. Po požáru se rozvinula nebyvalá stavební aktivita, stavělo se převážně v duchu klasicismu a empíru. Již roku 1793 byla stržena Lázeňská brána, na počátku 19. století byla zbourána starobylá radnice. Celé město se stávalo postupně světlejším, prostornějším a bylo kompletně vydlážděno. Na jeho okraji byly postaveny nové reprezentativní budovy. Od konce 18. století hrála v Teplicích pravidelně divadelní společnost z Prahy. Díky Josephu Mathiasi Wolframovi se z lázeňského promenádního orchestru, doloženého někdy od roku 1828, stalo profesionální hudební těleso.²³

V teplické chrámové sbírce je dochováno 25 hudebnin zcela jistě pořízených Josefem Fiedlerem. Mezi nimi jsou dobové opisy chrámových skladeb českých skladatelů Vinzenze Maschka (1755–1831) či Jakuba Jana Ryby (1765–1815). Většinu opisů Fiedler signoval pouze monogramem JF.

¹⁵ V originále posléze škrtnuto. CZ-Pnm, fond Osek, č. př. 65/52 Catalogus Musicaliorum Anno 1720 et Anno 1733 est renovatus, fol. 41 b. O kontaktech oseckého kláštera s Teplicemi viz MIKULÁŠ, Jiří, Michaela ŽÁČKOVÁ, s. 246–247.

¹⁶ SOA Litoměřice, N, O, I–N, I–O, inv. č. 7973, sign. 162/2, 1677–1784, fol. 790.

¹⁷ SOA Litoměřice, O, inv. č. 7993, sign. 162/12, 1784–1845, p. 26.

¹⁸ Friederika Maria Anna (* 9. května 1794); Mauritz Alois Benedict (* 25. dubna 1795, † 12. května 1799); Wilhelmine (* 25. června 1798, † 24. října 1798); Mauritz Joseph (* 5. května 1800, † 17. srpna 1800); Maria Anna Theres (* 30. července 1801, † 23. září 1801); Alois Franz (* 24. září 1802, † 24. listopadu 1802); Johann Nepom. (* 13. května 1804); Josef (* 15. června 1806). SOA Litoměřice, N, inv. č. 7974, sign. 162/3, 1768–1829, p. 119, 136, 161, 184, 204, 220, 244, 271; SOA Litoměřice, Z, inv. č. 8002, sign. 162/18, 1763–1816, p. 87, 84, 98, 106, 112.

¹⁹ SOA Litoměřice, Z, inv. č. 8003, sign. 162/19, p. 272.

²⁰ SOA Litoměřice, O, inv. č. 7994, sign. 162/13, 1799–1848, fol. 144.

²¹ Eduard Anton Benedict (* 24. června 1829); Moritz Adolph, Benedict (* 3. března 1832) SOA Litoměřice, N, inv. č. 7975, sign. 162/4, 1829–1841, fol. 3, 46.

²² SOA Litoměřice, Z, inv. č. 8003, sign. 162/19, 1801–1848, fol. 391.

²³ KILIÁN, s. 178–179, 193, 211–212.

Obr. 2 Ukázka monogramu „JF“ na titulní straně hudebniny pořízené v roce 1817 Josephem Andreasem Fiedlerem (P. Cajetan Vogl: *Missa Solennis in G. CZ-TEK*, bez signatury)

Joseph Franz Rohn (1785–1854)

Hudební skladatel a ředitel kůru Joseph Franz Rohn se narodil v Teplicích, kde byl 17. března 1785 pokřtěn.²⁴ Vyučil se klempířem („Spengler“, „Spenglermeister“ či „Klempermeister“). Dne 10. ledna 1809 se oženil s Karolinou Pfitznerovou (1786–1852), dcerou ředitele knížecí kanceláře Heinricha Pfitznera.²⁵ Z tohoto manželství vzešly čtyři děti.²⁶ Počátkem 30. let 19. století byl Rohn ředitelem lázeňského promenádního orchestru, o jehož založení se zasloužil teplický skladatel a purkmistr Joseph Matthias Wolfram (1789–1839). Víme s jistotou, že Rohn tento post zastával 24. srpna 1832, kdy v Teplicích zazněla jeho skladba pro klarinet „*Die Variationen über ein Alpenlied*“. Pod jeho vedením lázeňský orchestr s úspěchem přednesl 8. září 1832 předehry od Spontiniho a Lindpaintnera.²⁷

Ředitelem kůru kostela sv. Jana Křtitele byl Joseph Rohn již za života svého předchůdce J. A. N. Fiedlera, prokazatelně už 6. října 1834.²⁸ Ve 40. letech 19. století informovalo periodikum *Bohemia* o dvou Rohnových teplických aktivitách – o zkomponování a provedení jeho mše při slavnostní bohoslužbě konané 29. srpna 1840²⁹ a o účasti na velké dobročinné vokálně instrumentální hudební akademii konané 13. června 1848 v zámeckém divadle ve prospěch chudých obyvatel Krušných hor a Krkonoš.³⁰ Dle záznamů v teplických matrikách víme, že jeho dva bratři – Franz (1793–1843) a Ernest

²⁴ SOA Litoměřice, N, inv. č. 11497, sign. 162/61, 1784–1801, p. 16. Jeho otec, soustružník Joseph Rohn (* c 1759, † 28. července 1825) byl dvakrát ženatý. Poprvé se oženil v Teplicích 9. července 1782 s Theresií, dcerou Ernesta Fliesla (křest 9. května 1760, † 24. října 1808). Viz SOA Litoměřice, N, O, I–N, I–O, inv. č. 7973, sign. 162/2, 1677–1784, fol. 147. Po její smrti se 31. ledna 1809 podruhé oženil s Josefou Barbarou, dcerou hostinského Christofa Ritschla (* c. 1786). Viz SOA Litoměřice, O, inv. č. 7994, sign. 162/13, 1799–1848, p. 80. S první manželkou měl deset dětí, s druhou manželkou měl tři děti.

²⁵ SOA Litoměřice, O, inv. č. 7994, sign. 162/13, 1799–1848, p. 80.

²⁶ Karolin Maria Anna (* 28. prosince 1809); Joseph (* 9. února 1812); Marie Theres (* 16. září 1815); Ernest Mauritz (* 23. ledna 1820). SOA Litoměřice, N, inv. č. 7974, sign. 162/3, 1768–1829, p. 322, 356, 415, 474.

²⁷ EICHLER, s. 12.

²⁸ Ten den byla dcera Josepha Rohna Theresia kmotrou Karolině, dceři jejího strýce Ernesta Rohna: „*Levans: Theresia Rohn bürgl: Spenglermeister und Chordirectors Tochter aus Teplitz*“. SOA Litoměřice, N, inv. č. 7975, sign. 162/4, 1829–1841, fol. 90.

²⁹ *Bohemia*, 6. 9. 1840.

³⁰ *Bohemia*, 12. 7. 1848.

(1797–1873) – byli také hudebníky. Měšťan, majitel teplického domu č. p. 124 a ředitel kůru Joseph Franz Rohn zemřel 13. června 1854.³¹ O jeho úmrtí přináší zprávu časopis *Neue Berliner Musikzeitung*. Je v ní mimo jiné uvedeno, že jeho dům *U černého koně* byl známý mnohým, kteří Teplice navštívili, nacházeli v něm přívětivost a odpočinek.³² Krátký nekrolog přinesl také holandský hudební časopis *Caecilia*.³³

V teplické chrámové sbírce je zachováno 636 hudebnin užívaných J. F. Rohnem. Jde o hudebniny dochované po jeho předchůdcích a opisy či tisky hudebnin jim pořízené. Většinu hudebnin opatřil svými signaturami (N° + číslo), podpisem a datem. Jde o tři samostatné číselné řady – 1. árie, dueta, terceta (N° 1–198); 2. mše (N° 1–317); 3. ostatní chrámové skladby (N° 1–560). Ze součtu signatur vyplývá, že po sobě na kůru zanechal minimálně 1075 signovaných hudebnin. Pokud k nim ještě připočteme 62 dochovaných hudebnin bez signatury, bylo jich celkem nejméně 1137. O sbírku znamenitě pečoval. Mnoho hudebnin opatřil novými obaly. Mezi skladateli jsou nejvíce zastoupeni Johann Baptist Schiedermayer (31×), Franz Xaver Bixi (29×), Joseph Gellert (23×), Anton Diabelli (19×) či Vincenz Maschek (19×). Za zmínku jistě stojí adaptace čtyř částí z Händlova oratoria *Mesiáš*, Rohnem pořízená již v roce 1839.³⁴

Znovuobjevení skladatelé

Jakob Bernard Franz Eckert starší (c. 1686–1779)

První zprávy o tomto hudební skladateli a varhaníkovi máme díky archiváliím osekckého kláštera. Již v první třetině 18. století byly jeho skladby součástí tamní hudební sbírky, což dokládají záznamy v inventáři hudebnin z let 1722–1733 (oddíl mše a oddíl offertoria), pořízeným tehdejším osekckým ředitelem kůru P. Florianem Burianem (1693–1759).³⁵ Dne 10. května 1729 se Jakob Bernard Franz Eckert starší v Teplicích oženil s Marií Elisabethou, dcerou řezníka Jacoba Sigmunda. Svědky byli členové předních starobylých teplických rodů Gudrů a Schuchů – Joannes Gudra (zde psán „Gudera“), obecní starší („*Gemeine Ältester*“), a Ignatius Schuch.³⁶ Jako povolání ženicha je uvedeno „*Organist*“ (varhaník). Z tohoto manželství vzešly čtyři děti – dva synové a dvě dcery.³⁷ Jacob Bernard Franz Eckert starší byl také teplickým radním (*senator*) a faktorem. Na konci 50. let 18. století nechal město z jeho podnětu vyčistit, vysypat pískem a opatřit řádnou zdi a střechem Kamenné lázně, které si díky svým léčivým horkým pramenům získávaly stále větší oblibu.³⁸ Již za svého života přenechal varhanický post mladšímu synovi Jacobu

³¹ SOA Litoměřice, Z, inv. č. 8004, sign. 162/20, p. 130.

³² *Neue Berliner Musikzeitung*, *Achter Jahrgang*, No. 26, 28. Juni 1854, s. 207.

³³ *Caecilia. Algemeen Muzikaal Tijdschrift van Nederland*, 15. 7. 1854, s. 138.

³⁴ „Gradual | et | Offertorium | aus | Den Mesias | von | F: G: Heindl.“ Na třetí straně obálky je upřesnění: „Aus den Mesias von Handel Gradual No 39. 40. 41 | aus den 3^{tn} | Theil | Offerto No 15 aus den 1^{tn} Theil“. RISM ID no.: 1001207827. V polovině 19. století byl v Čechách a na Moravě Händel hrán jen sporadicky. Víme o provedení Mesiáše v Brně 1822 a v Praze 1829, 1830, 1835 a 1837. Výjimku tvořil pouze Händelovský kult v Náměšti nad Oslavou. Viz PEČMAN, s. 10–11.

³⁵ CZ-Pnm, fond Osek, č. př. 65/52 Catalogus Musicaliorum Anno 1720 et Anno 1733 est renovatus.

³⁶ SOA Litoměřice, N, O, I–N, I–O, inv. č. 7973, sign. 162/2, 1677–1784, fol. 35.

³⁷ Franciscus Josephus (křest 24. února 1730); Maria Elisabetha Gertuda (křest 17. března 1732); Maria Anna Francisca Barbara (křest 3. listopadu 1737); Jacobus Bernardus Franciscus (křest 24. ledna 1740). SOA Litoměřice, N, O, I–N, I–O, inv. č. 7973, sign. 162/2, 1677–1784), p. 355, 395, 516, 554.

³⁸ KILIÁN, s. 167.

Bernardovi.³⁹ Zemřel dne 1. května 1779 v Teplicích č. p. 20 ve věku 83 let.⁴⁰ V teplické sbírce je dochována pouze jedna jeho chrámová kompozice – *Lytania Lauretanae* z roku 1736. Tato skladba se na teplickém kůru těšila zřejmě velké oblibě, neboť její notový záznam ještě v roce 1817 zrenovoval tehdejší ředitel kůru Joseph Andreas Fiedler, což dokládá jeho přípis „JF renov: 1817“ (RISM ID no.: 1001225355). Oba Eckertovi synové byli skvělými hudebníky, z nichž starší, Franz Joseph Eckert (psán též Ekhart), si vybudoval závatnou kariéru v Římě jako dvorní hudebník papeže Klementa XIV. a varhaník v tamním kostele sv. Petra.⁴¹ Druhý syn Jacob Bernard Franz Eckert mladší pokračoval ve stopách svého otce jako varhaník teplického chrámu sv. Jana Křtitele a hudební skladatel.

Jakob Bernard Franz Eckert mladší (1740–1803)

Varhaník a hudební skladatel Jakob Bernard Franz Eckert mladší (psán též Eckhardt, Echart), syn Jakoba Bernarda Franze Eckerta staršího, se narodil v Teplicích 24. ledna 1740. Hudební vzdělání včetně hry na varhany získal pravděpodobně, stejně jako jeho starší bratr Franz Joseph, u otce. Dne 19. listopadu 1771 se v Teplicích oženil s Rosalií, dcerou v té době již zesnulého krejčího Jacoba Rittiga (zde psán „Rüttig“).⁴² Jako povolání ženicha je uvedeno varhaník. Jedním ze svědků byl teplický primas („Senator & Primator“) Joseph Steffen.⁴³ Manželé Eckertovi měli čtyři dcery, z nich jedna se narodila mrtvá a jedna zemřela v dětském věku.⁴⁴ Varhaník Eckert mladší byl později současně i učitelem ve vyšší třídě teplické dvoutrídni normální školy, otevřené v roce 1776.⁴⁵ Již v 70. letech 18. století byla jedna jeho mše součástí sbírky hudebnin oseckého kláštera, o čemž svědčí záznam tamního ředitele kůru P. Eustachia Wenzela Fischera

³⁹ Stalo se tak před 19. listopadem 1771, neboť jeho syn je v matrice oddaných zaznamenán již jako „*organaedus*“. SOA Litoměřice, N, O, I–N, I–O, inv. č. 7973, sign. 162/2, 1677–1784, fol. 126. Dne 13. prosince 1772 byl Eckert starší kmotrem jeho vnučky Marie Anny Lucie, Francisky de Paula. V matrice je zapsán jako „*Vir Consularis Organaedus emeritus*“. SOA Litoměřice, N, inv. č. 7974, sign. 162/3, 1768–1829, fol. 71.

⁴⁰ SOA Litoměřice, Z, inv. č. 8002, sign. 162/18, 1763–1816, p. 109.

⁴¹ Již v šesti letech hrál na klavír. Ve hře na varhany dostal tak dobré lekce od svého otce, že byl obecně obdivován znalci. Na počátku padesátých let 18. století odjel v doprovodu Clary-Aldringenů do Říma, kde se proslavil svou vynikající hrou na varhany a harfu tak, že jej papež Kliment XIV. jmenoval svým dvorním hudebníkem. Za života tohoto papeže přijal místo varhaníka v kostele sv. Petra. V Římě pobýval ještě roku 1780 a proslavil se různými skladbami. Lexikograf Dlabacz uvádí, že významný hudební skladatel českého původu Pichl ocenil jeho hudební zásluhy a mluvil o něm se zvláštním nadšením. „*Herr Pichel, Erzherzoglicher Kapellmeister in Mailand, rühmte seine musikalischen Verdienste, und sprach mit einem besondern Enthusiasmus von ihm.*“ Dle kronikáře Johna se dokonce oženil s příbuznou pražského světícího biskupa Jana Rudolfa Šporka. (DLABACZ, I. Band, sl. 365; http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_T/Teplitz.xml [cit. 2022-08-06]; KILIÁN, s. 173).

⁴² SOA Litoměřice N, O, I–N, I–O, inv. č. 7973, sign. 162/2, 1677–1784, fol. 126.

⁴³ KILIÁN, s. 172.

⁴⁴ Maria Anna Lucia Francesca de Paula (* 13. prosince 1772); Elisabeth (narozena mrtvá 6. května 1775); Josepha Crescentia (* 15. května 1777, † 22. července 1790); Rosalia Elisabetha Theresia Thecla (* 7. prosince 1799). SOA Litoměřice, N, inv. č. 7974, sign. 162/3, 1768–1829, fol. 71, 130, 146; SOA Litoměřice, Z, inv. č. 8002, sign. 162/18, 1763–1816, p. 83, 34.

⁴⁵ „*V nouzi rozhodně nežili ani místní lékaři, ani učitelé dvoutrídni normální školy, otevřené v roce 1776. Ve vyšší třídě učil Jakob Bernard Eckert mladší, v nižší Johann Dieze, tedy příslušníci tradičních a zámožných teplických rodin.*“ KILIÁN, s. 172.

(1732–1809; ředitelem kůru 1767–1778) v oseckém incipitovém inventáři hudebnin.⁴⁶ V roce 1790 se Jakob Bernard Franz Eckert mladší stal jedním ze tří teplických radních.⁴⁷ Bez radního Eckerta mladšího se nemohla ve městě konat žádná důležitější událost. Mimo jiné dohlížel na výstavbu nových městských budov, zvláště Kamenných lázní. Byl velmi schopný hospodář, což dokládá odměna z roku 1797 ve výši jednoho tisíce zlatých za vynikající vedení městské ekonomiky. V polovině 90. let 18. století se stal poprvé purkmistrem. Podruhé byl na další čtyři roky zvolen 1. prosince 1799. Jeho spolupracovníci stále ještě pocházeli z příslušníků předních a starobyklých teplických rodin – Gudrů, Helmů, Hakenschmiedů či Laubeů. Je dochována jím sepsaná kronika z roku 1795, poznamenaná osvícenským duchem, využívající starší i dobovou literaturu a stavějící proti sobě názory různých autorů.⁴⁸ Purkmistr Eckert mladší náležel mezi místní elitu – teplické občany první ze sedmi tříd, do níž patřilo pouze 36 osob.⁴⁹ Zemřel jako úřadující purkmistr po těžké nemoci v Teplicích č. p. 165 dne 17. června 1803.⁵⁰ Jako příčina úmrtí je uvedeno onemocnění *Brustwassersucht* (hydrothorax).⁵¹ Jeho manželka Rosalia zemřela na jakousi plicní chorobu (*Lunglehung*) 5. dubna 1814 v Teplicích č. p. 75.⁵²

Ve sbírce hudebnin teplického kostela sv. Jana Křtitele je dochováno osm chrámových kompozic varhaníka, učitele a pozdějšího purkmistra Jakoba Bernarda Franze Eckerta mladšího: *Messa in D alla Venerazioni di Santa Caecilia*⁵³, *Messa alla Venerazioni Santo Joanni Nepomuceno*⁵⁴, *Missa in G*⁵⁵, *Aria in C*⁵⁶, *Introdukce, recitativ a árie pro sólový bas, koncertantní violoncello a orchestr*⁵⁷, *Quatuor Stationes (1772)*⁵⁸, *Offertorium*

⁴⁶ CZ-Pnm, fond Osek, č. př. 65/52. Catalogus Musicaliorum pro Choro Ossecensi, Catalogus Missarum pro Stylo moderno producibilium 1753–1754, Missae Solenniores. Sub litera B/56: „Kyrie et gloria a Vocibus 4. Violinis 2. Obois 2. Viola et Organo. Eckert.“, fol. 10 b.

⁴⁷ KILIÁN, s. 172.

⁴⁸ KILIÁN, s. 14–15.

⁴⁹ „Velké rozdílly existovaly i mezi měšťany; z přelomu 18. a 19. století pochází jejich rozdělení do sedmi tříd. Do první patřilo celkem 36 osob, mezi nimi purkmistr Jakob Bernard Eckert mladší, chirurg Franz Hakenschmied, Laglerové, Gudrové, Laubeové a další.“ KILIÁN, s. 198.

⁵⁰ SOA Litoměřice, Z, inv. č. 8003, sign. 162/19, 1801–1848, p. 115.

⁵¹ Přítomnost tekutiny v pleurální dutině. Velké množství tekutiny může stlačit plíci a omezovat dýchání. <https://lekarske.slovníky.cz/lexikon-pojem/hydrothorax-hydrothorax-5> [cit. 2022-08-06]; <https://peterhug.ch/lexikon/brustwassersucht> [cit. 2022-08-06].

⁵² SOA Litoměřice, Z, inv. č. 8003, sign. 162/19, 1801–1848, p. 203.

⁵³ „Messa in D | Alla Venerazioni di Santa | Caecilia. | a | Quaedre Voci. | Due Violini. | Due Oboi | Viola di Alto. | Due Clarini. | Timpani | e | Fondamento. | di Giacomo Echert.“ RISM ID no.: 1001225329.

⁵⁴ „Messa | Alla Venerazioni Santo Joanni | Nepomuceno. | a | Quadre Voci | Due Violini. | Thalia Solo. | Due Clarini in B et C. | Viola di Alto. | e | Fondamento. | Di Giacomo Echert.“ RISM ID no.: 1001224670.

⁵⁵ „Missa in G. | v. | Eckert.“ RISM ID no.: 1001225342.

⁵⁶ „In Festo Johan de Baptista. | Aria in C. | auch | zum Offertorium | in Jäner Enthauptung | Soprano concertanto | Traversiere concertanto | Oboe concertanto | Fagotti concertanto | Due Violini | Due Cornui | Due Viole di Alto | e | Fondamento | di Giacomo Echert.“ RISM ID no.: 1001225354.

⁵⁷ Nekompletní hudebnina, chybí titulní list, část partu koncertantního violoncella a part prvních houslí. RISM ID no.: 1001225353.

⁵⁸ „Quatuor Statione[s] | a Doptatae | Solemnitati anbitus | fèsto | Corporis Christi | a | Quatuor Vocibus | Duobus Violinis | Duobus Travericeres. | Duobus Cornibus | e | Fondamento | Authore Jacobe Echert | 1772.“ RISM ID no.: 1001224659.

in D⁵⁹, *Offertorium de S. Caecilia Virgine*⁶⁰. Jedná se o autografy skladatele v podobě provozovacích partů.

K několika autografům Eckertových skladeb byly později teplickými řediteli kůru Josephem Andreasem Fiedlerem a Josephem Franzem Rohnem dopsány další duplicitní party (např. zpěvních partů, prvních houslí, kontrabasů či varhan), což svědčí o provozování Eckertových skladeb mnoho let po jeho smrti.⁶¹ Tento předpoklad potvrzují pozdější příписy interpretů na konci některých hlasů Eckertovy *Messa in D alla Venerazione di Santa Caecilia* z let 1802, 1805, 1807, 1816, 1831–1833.⁶² Dochované Eckertovy kompozice pocházejí patrně z první poloviny 70. let 18. století. V roce 1772 Eckert zkomponoval *Quatuor Stationes*. Ve stejném roce zřejmě složil také skladbu *Messa alla Venerazione Santo Joanni Nepomuceno* a *Offertorium in D*, o čemž svědčí stejný použitý papír jako v případě autografu *Quatuor Stationes*, tj. papír s dvojitým filigránem jelen a EW.⁶³ Dosud neznámé skladby zcela zapomenutého komponisty – varhaníka Eckerta mladšího jsou mimořádně hodnotné. Svědčí o jeho velkém talentu a dokonalém zvládnutí kompozičního řemesla. Například *Offertorium in D* se vyznačuje dokonalou sonátovou formou, nápaditou instrumentací. U *Messa alla Venerazione Santo Joanni Nepomuceno* můžeme zejména obdivovat dobře vystavěnou úvodní orchestrální *Symfonii* či řemeslně mistrně zvládnutou fugu na text *Christe eleison*. Velmi hodnotný je také duet *Domine Deus* pro virtuózně pojatý sólový soprán a alt ze skladby *Messa in D alla Venerazione di Santa Caecilia*, vyznačující se svěží melodikou upomínající na tehdejší italskou operu seria, především díla Johanna Adolpha Hasseho (1699–1783). Chránové kompozice Eckerta mladšího jsou co do kvality srovnatelné s předními díly jeho vrstevníků, jako byli např. P. Augustin Schenkirz (1736–1797) či Johann Anton Koželuch (1738–1814), a zaslouží si znovuoživení.

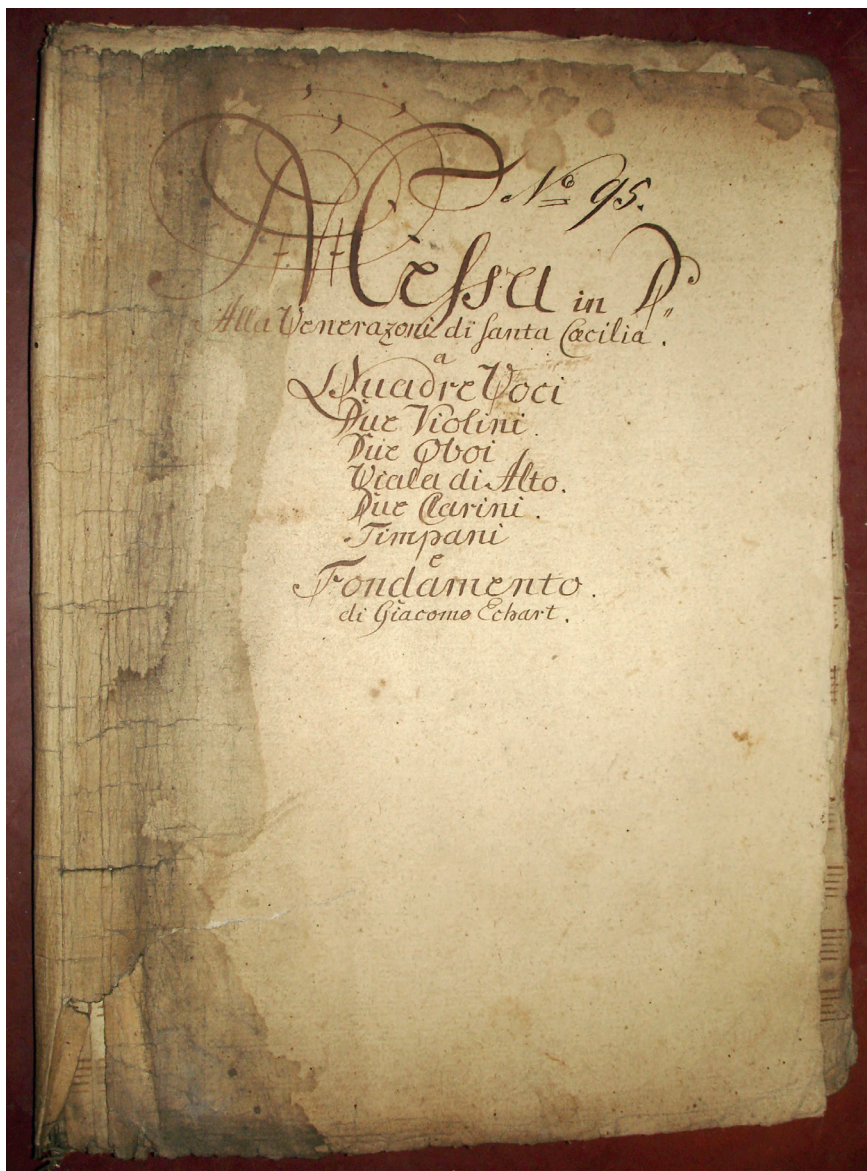
⁵⁹ „Offertorium in D: | Pashcale: Qui passus montem | Pentecostes: Repente factus | Dominica infra Octava Accensio: D: J: Ch. | a | Quadre Voci | Due Violini | Due Clarini | Tympano | e | Fondamento. | di Giacomo Echart“ RISM ID no.: 1001224663.

⁶⁰ „Offertorium | De S. Caecilia virgine. | ab | Alto concerto. | Canto, | Tenore, | Basso, | Violinis II^{bus}. | Viola di Alto | Corni [I] et Ilo in C. | Organo. | Authore Jacobo Eckhart.“ Nekompletní hudebnina, chybí part Alto concerto. RISM ID no.: 1001224667.

⁶¹ Rohn také ve 30. letech 19. století napsal na původní obaly některých autografů nové titulní strany a ke Mši G dur pořídil zcela nový obal.

⁶² Na poslední prázdné straně partu Canto jsou následující příписy: „Nicodemus Zeidler [* 9. ledna 1793 v Teplicích] | 1802“; „Franz Rohn. [* 13. června 1793 v Teplicích] 1805; „Joseph Spengler. [* 16. října 1796, v Teplicích] 1807“; „Wage Wilibald. [* 28. 2. 1819 v Teplicích] | 1831 | [18]32“. Na konci partu Alto je poznámka dětského zpěváka: „1816 Franz Beutel [* 1. ledna 1805 v Teplicích]“. Na konci partu druhého hoboje jsou zaznamenány tyto údaje o provozování: „1832 | 17 Juny“ (provedeno záměrně v den výročí úmrtí skladatele?); „6 Juny | 1833“.

⁶³ Výrobce papíru se zatím nepodařilo zjistit. Tento filigrán není uveden v publikacích Einedera (EINEDER, Georg. *The Ancient Paper-mills of the Former Austro-Hungarian Empire and their watermarks*. Monumenta Chartae Papyraceae Historiam Illustrantia or Collection of Works and Documents illustrating the History of Paper. The Paper Publications Society: Hilversum, 1960.) či Zumana (ZUMAN, František. *České filigrány XVIII. století*. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1932. 2 sv. Rozpravy České akademie věd a umění; tř. I, č. 78.). Neeviduje jej ani *Databáze filigránů v hudebních prameňech evidovaných v Souborném hudebním katalogu Národní knihovny ČR*.

Obr. 3 Titulní strana mešní kompozice Jakoba Bernarda Franze Eckerta mladšího (CZ-TEK, bez signatury)

Varhaníci

Z pramenů známe několik varhaníků teplického chrámu sv. Jana Křtitele. Kolem roku 1660 to byl písař, varhaník a pozdější radní Samuel David, syn básníka Christiana Davida.⁶⁴ V 18. století na místě varhaníků byli Jakob Bernard Franz Eckert (c. 1686–1779) a jeho syn Jakob Bernard Eckert (1740–1803). Na počátku 19. století zastával tuto funkci dle matričních záznamů Jacob Gudra.⁶⁵ Varhaník a učitel Jacob Gudra (* 7. července 1741, † 29. října. 1808) pocházel ze starobylé teplické rodiny Kuderů alias Gudrů provozující již od poloviny 17. století provaznictví.⁶⁶ Na přelomu 18. a 19. století náleželi příslušníci tohoto rodu mezi 36 nejvýznamnějších osob v Teplicích.⁶⁷ V teplické chrámové sbírce je dochována jedna jím pořizená hudebnina. Jde o jeho opis *Mše G dur* (WeiVo 1a.11)⁶⁸ P. Cajetana Vogla (c. 1750–1794).⁶⁹

Operní hudba v chrámu a její interpreti

Ve sbírce se nacházejí latinská či německá kontrafakta árií a sborů z italských oper z 18. století. Nejvíce jich je z oper J. A. Hasseho. Jde o hudebně dramatická díla zkomponovaná pro Drážďany, či která byla v Drážďanech provozována (*Cleofide* 1731; *Siroe re di Persia* 1733; *Didone abbandonata* 1742; *Antigono* 1743; *Leucippo* 1747; *Demofoonte* 1748; *Attilio Regolo* 1750; *Ciro riconosciuto* 1751; *Adriano in Siria* 1752). Je možné se domnívat, že tyto opisy byly pořizeny z drážďanských pramenů krátce po tamních uvedeních, jak tomu bylo v nedalekém cisterciáckém klášteře v Oseku. Dále jsou v teplické sbírce dochována například kontrafakta operních árií G. Bonna, B. Galuppiho či J. Myslivečka. Tyto árie byly v Teplicích opakovaně provozovány v první polovině 19. století, což dokládají přípisy – data a podpisy účinkujících – na zpěvních partech. Interpreti byli deseti až dvanáctiletí hoši – např. roku 1819 Franz Andres (* 28. května 1808)⁷⁰, v roce 1843 Anton Laube (* 21. března 1831)⁷¹, v letech 1848–1850 Ferdinand Junk (* 14. prosince 1838)⁷² a jiní. Sólové party v těchto áriích zpívali také synové teplického knížecího zahradníka Antona Laglera. V roce 1818 to byl Moritz Lagler (* 23. září 1808, † 17. března 1827)⁷³, roku 1826 Friedrich Lagler (* 8. května 1814, † 4. března 1870)⁷⁴. Provozování těchto pěvecky náročných partů podává svědectví o vysoké interpretační úrovni tamních dětských umělců.

⁶⁴ KILIÁN, s. 154.

⁶⁵ „Jacob Gudra Organist und Schullehrer“. SOA Litoměřice Z, inv. č. 8003, sign. 162/19, 1801–1848, s. 148; „Anna des Jacob Gudra Schullehrer und Organisten“. SOA Litoměřice, N, inv. č. 7974, sign. 162/3, 1768–1829, p. 462.

⁶⁶ KILIÁN, s. 151.

⁶⁷ KILIÁN, s. 209.

⁶⁸ WEISS, Franz M. Thematisches Verzeichnis der Werke des böhmischen Komponisten Cajetan Vogel O.S.M. (vor 1750–1794) In: *Kirchenmusikalisches Jahrbuch*, 61/62 (1977), p. 107–130.

⁶⁹ „Missa Solennis in G | à | Canto, Alto, | Tenore, Basso, | 2^{bus} Violinis | 2^{bus} Obois | 2^{bus} Cornibus | Alto Viola| con | Organo. | Authore R: P: Vogl ordinis Servorum B: V: M: | Jacobi Gudra.“

⁷⁰ SOA Litoměřice, N, inv. č. 7974, sign. 162/3, 1768–1829, fol. 298.

⁷¹ SOA Litoměřice, N, inv. č. 7975, sign. 162/4, 1829–1841, fol. 31.

⁷² SOA Litoměřice, N, inv. č. 7975, sign. 162/4, 1829–1841, fol. 170.

⁷³ SOA Litoměřice, N, inv. č. 7974, sign. 162/3, 1768–1829, fol. 303; SOA Litoměřice, Z, I–Z, inv. č. 8005, sign. 162/21, 1803–1868, p. 39.

⁷⁴ SOA Litoměřice, N, inv. č. 7979, sign. 162/9, 1802–1864, p. 51; SOA Litoměřice, Z, I–Z, inv. č. 8004, sign. 162/20, 1849–1873, p. 601.

Nejmladší z operních kontrafakt teplické chrámové sbírky představují tři exempláře přetextované árie z opery teplického hudebního skladatele a purkmistra Josepha Mathiasse Wolframa. Jde o kontrafaktum árie z jeho komické opery (singspielu) *Diamant oder Parapluiemacher Staberl in der Türkei* – prvního Wolframova hudebně dramatického počínu zkomponovaného v Teplicích roku 1821. Tato árie byla zřejmě ve své době populární, neboť kromě tří teplických hudebnin je v současnosti známo jejich dalších osm opisů – z nichž sedm se nalézá na území České republiky a jeden ve Slovinsku.⁷⁵ Nejstarší teplický exemplář této Wolframovy árie pořídil ještě za skladatelova života v roce 1837 Joseph Franz Rohn. Původní tenorový part je opatřen textem *Celebrate hunc diem festivitate* (RISM ID no.: 1001221696), dva později pořízené sopránové party textem *Locus iste*. Zbýlé dva exempláře obstaral Joseph Groh junior. Jde o dobový opis kontrafakta na text *Tantum ergo* s vloženým Grohovým partellem (RISM ID no.: 1001221723) a Grohovo přepracování této árie na offertorium s textem *Bonum est confideri Dominus* pro soprán, sbor a orchestr z 27. ledna 1885 (RISM ID no.: 1001221756). Tato Grohova úprava dokládá oblibu hudby mnoho let zesnulého a v té době již zcela zapomenutého teplického skladatele – purkmistra.

Karl Junk a jeho hudebniny

Teplická sbírka hudebnin obsahuje též soubor hudebních rukopisů Karla Junka, kantora z Března, včetně vlastnoručně sepsaného tematického katalogu jeho hudebnin.

Karl Junk se narodil 8. března 1799 v Račicích (německy Retschitz, okres Chomutov, vesnici, která zanikla v letech 1981–1983 v důsledku těžby hnědého uhlí v lomu Nástup). Den poté byl v tamním kostele zasvěceném svatému Vavřinci a svatému Štěpánovi pokřtěn jako Franz Karl Anton. Jeho rodiči byli Joseph Junk z Račic č. p. 25 a Anna Thekla, rozená Trinksová z obce Liebisch na Ahníkovském panství č. p. 21.⁷⁶

Dne 28. srpna 1832 se Karl Junk oženil v Dolním Jiřetíně (německy Niedergeorghenthal), zaniklé obci v okrese Most, zlikvidované v letech 1980–1983. Jeho nastávající byla dvaadvacetiletá Magdalena, dcera Antona Kadena. V matrice oddaných kostela sv. Mikuláše je Karl Junk zaznamenán jako školní učitel v Březně (německy Priesen, okres Chomutov).⁷⁷ Tamním kantorem byl však zcela jistě již 1. září 1831, což dokládá jeho přepis na jedné z hudebnin teplické sbírky: „Karl Junk Cantor in Priesen 18 1/9 31“.⁷⁸ Karlu a Magdaleně Junkovým se zde v č. p. 82 narodilo pět dětí, z nichž pouze jedno se dožilo dospělosti.⁷⁹ Dne 5. července 1846 zemřela ve věku 36 let Karlova manželka Magdalena.⁸⁰ Dne 26. října 1847 se mu narodila nemanželská dcera Francisca.⁸¹ S její matkou Ludmilou, dcerou Karla Rehnera z Ahníkova (německy Hagensdorf), se oženil

⁷⁵ CZ-Pnm XVI F 82 a XVIII B 15; Praha, Národní knihovna, hudební oddělení (CZ-Pu) 59 R 1276 RISM ID no.: 551002487, 59 R 3111 RISM ID no.: 552000156, 59 R 3900 RISM ID no.: 550500971; Semily, Státní okresní archiv Semily (CZ-SE) M 715 RISM ID no.: 550500096, M 784 RISM ID no.: 550500169; Ljubljana, Stolnica, Arhiv stolnega kora (SI-Ls) A Mot. 87 RISM ID no.: 540000055.

⁷⁶ SOA Litoměřice, N, O, Z, inv. č. 3740, sign. 79/17, 1784–1823, p. 20.

⁷⁷ SOA Litoměřice, O, I-O, inv. č. 1489, sign. 31/5, 1797–1891, p. 43.

⁷⁸ Jeho předchůdce v Březně, učitel Franz Goschola, zemřel v Březně 21. října 1831 ve věku 74 let. SOA Litoměřice, Z, inv. č. 608, sign. 16/12, 1800–1851, fol. 50.

⁷⁹ Ludwig (* 10. listopadu 1833, † 23. března 1834), Karl (* 13. ledna 1835, † 1. února 1835), Carl Bernard (* 18. dubna 1837), Anna Maria Magdalena (* 12. října 1838, † 16. října 1838), Maria Theresia (* 10. dubna 1840, † 22. září 1840). SOA Litoměřice, N, inv. č. 603, sign. 16/109, 1831–1850, p. 11, 18, 29, 35, 43; SOA Litoměřice, Z, inv. č. 608, sign. 16/12, 1800–1851, fol. 55, 57, 65, 69.

⁸⁰ SOA Litoměřice, Z, inv. č. 608, sign. 16/12, 1800–1851, fol. 79.

⁸¹ SOA Litoměřice, N, inv. č. 603, sign. 16/10, 1831–1850, p. 92.

11. listopadu 1847 v Březně.⁸² V matrice oddaných není uveden jako učitel. Zcela jistě byl již 8. března 1848 učitelem v Březně Johann Strohschneider.⁸³

Manželé Karl a Ludmila Junkovi se přestěhovali do Teplic. Zde přivedli na svět dalších pět dětí.⁸⁴ Dle záznamů v matrikách žil Junk v Teplicích jistě počátkem května 1850. Tehdy se v č. p. 204 narodil jeho syn Siegmund Karl, jako povolání otce je zapsáno „*Musiker und Privatlehrer*“ (hudebník a soukromý učitel). V prvních březnových dnech roku 1852 je zaznamenán v matrice jako „*Diurnist in Teplitz*“ (příležitostný či nájemný písař v Teplicích). Mezi 9. srpnem 1857 až 9. únorem 1859 se dle matričních záznamů živil jako písař u c. k. Notářského úřadu v Teplicích („*k.k. Notariatssamte in Teplitz*“) a přestěhoval se do č. p. 60. Když 11. prosince 1867 zemřela v Teplicích jeho manželka Ludmila, je v matrice veden jako diurnista a majitel domu č. p. 474.⁸⁵ Záznam o úmrtí kantora, hudebníka a písaře Karla Junka se nepodařilo nalézt. Zemřel někdy po 1. únoru 1869, neboť v den, kdy se ženíl jeho syn z prvního manželství Karl, byl dle teplické matriky oddaných ještě naživu.⁸⁶

Junk si pořídil hudebniny ještě za svého působení ve funkci kantora v Březně, což dokládají datace na titulních stranách některých hudebnin. Vypracoval si také jejich tematický katalog. Hudebniny obsahují díla dobových skladatelů, ale také dvě Junkovy kompozice – svatební árie (Copulations=Arie; Copulatin=Arie in F z roku 1831). Tyto Junkovy hudebniny a jeho katalog získal pro teplický kůr zdejší ředitel kůru Josef Franz Rohn, o čemž svědčí jeho přípisy na Junkových hudebninách či jím pořízené nové obaly Junkových hudebnin. Nejvíce hudebnin Rohn od Junka získal v roce 1850 (po jedné hudebnině pak v letech 1851 a 1854), tedy v době, kdy Junk opustil kantorské místo v Březně a přestěhoval se do Teplic.

Tematický katalog chrámových hudebnin Karla Junka je nedatovaný. Na titulním listu je uvedeno: „Kurze | Uibersicht | von | Kirchenmusikalien | für | mich | Karl Junk m. p.“

Jde o svazek šestnácti listů ručního papíru s filigránem tři srdce s písmeny K N G uvnitř.⁸⁷ Rozměr této archiválie je 36 × 21,5 cm. Katalog se skládá z oddílů nazvaných: „Messen“; „Litaneyen“; „Requiem.“; „Graduale und Offertorien“. Popisuje celkem 165 chrámových skladeb. Každý záznam obsahuje jméno skladatele, tóninu (někdy také ještě upřesňující název, například „pastoralis“) a krátký notový incipit partu prvních houslí. U některých záznamů je navíc uvedena původní signatura. Z autorů jsou nejvíce za-

⁸² SOA Litoměřice, O, inv. č. 606, sign. 16/11, 1804–1865, fol. 54.

⁸³ Ten den se mu v Březně č. p. 82 narodil syn Josephus. V matrice je uveden jako „*Schullehrer in P. N. C. 82*“. Johann Strohschneider je učitelem v Březně až do své smrti 21. března 1860. SOA Litoměřice, inv. č. 603, sign. 16/10, 1831–1850, p. 95; SOA Litoměřice, Z, inv. č. 10722, sign. 16/18, 1851–1835, p. 40.

⁸⁴ Siegmund Karl (* 2. května 1850, † Vídeň 5. října 1924), Franz Joseph (* 3. března 1852), Marie Theresie (* 10. srpna 1853), Ludmila (* 9. srpna 1857) a Anton (* 9. února 1859). SOA Litoměřice, N, inv. č. 7976, sign. 162/5, 1841–1853, fol. 270, 356; SOA Litoměřice, N, inv. č. 7977, sign. 162/6, 1841–1853, fol. 5, 144, 210.

⁸⁵ SOA Litoměřice, Z, inv. č. 8004, sign. 162/20, 1849–1873, p. 516.

⁸⁶ SOA Litoměřice, O, inv. č. 7996, sign. 162/15, 1861–1875, fol. 157.

⁸⁷ Výrobce papíru se zatím nepodařilo zjistit. Tento filigrán není uveden v publikacích Einedera (EINEDER, Georg. *The Ancient Paper-mills of the Former Austro-Hungarian Empire and their watermarks*. Monumenta Chartae Papyraceae Historiam Illustrantia or Collection of Works and Documents illustrating the History of Paper. The Paper Publications Society: Hilversum, 1960) či Zumana (ZUMAN, František. *České filigrány z první polovice XIX. století*. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1934. 2 sv. Rozpravy České akademie věd a umění; tř. 1, čís. 81). Neeviduje jej ani *Databáze filigránů v hudebních pramenech evidovaných v Souborném hudebním katalogu Národní knihovny ČR*.

The image shows a page from a handwritten musical manuscript. At the top, the title "Messen" is written in a large, elegant cursive hand. Below the title, the text "Litanie von" is written in a smaller hand. The manuscript is organized into several systems, each with a different instrument or voice part indicated on the left. The first system is for "Arie" in E minor, marked "Allegro maestoso". The second system is for "Chüdermayer" in E major, marked "Andante". The third system is for "Chüdermayer" in E major, marked "Allegro". The fourth system is for "Chüdermayer" in B major, marked "Allegro". The fifth system is for "Primiz Klavie Schüdermayer" in D major, marked "Allegro con moto". The sixth system is for "Chüdermayer" in D major, marked "Allegro". The seventh system is for "Chüdermayer" in D major, marked "Andante". The eighth system is for "Tubel Messing Gyrovitz" in D major, marked "Andante". The manuscript is written on aged, yellowed paper with some staining and wear.

Obr. 4 První strana s notovými incipity Jankovského tematického katalogu (CZ-TEK, bez signatury)

stoupeni Bühler, Diabelli, Gellert a Schiedermayr. Nalezneme zde také záznamy o kompozicích českých skladatelů (především Maschek, Ryba, Taschke, Wittasek). Katalog nás informuje o tom, že Junk vlastnil také zajímavé úpravy a kontrafakta operních čísel. Z úprav stojí za pozornost adaptace chrámové skladby maďarského skladatele Jánose Fusze (1777–1819; v katalogu je uveden jako „Fuss“) *Arm und prunklos ohn Getümel*. Úprava spočívá ve změně tóniny (z As dur na A dur) a textu (původní text je nahrazen textem *Lauda Sion Salvatorem*). Z přetextovaných operních čísel zmíním především unikátní kontrafaktum tenorové árie *O cara immagine del mio tesoro* z italské opery *Eugenia*. Jejím autorem je Sebastiano Nasolini (c. 1768 – c. 1799; v katalogu zapsán jako „Mazel“). Opis tohoto díla, které mělo premiéru v Benátkách 1792, je dochován v Drážďanech, kde bylo uvedeno v Malém kurfiřtském divadle (*Kleines Kurfürstliches Theater*) dne 1. března 1794.⁸⁸ Původní italský text je nahrazen latinským duchovním textem „*Memento rerum conditor*“. Dále zde nalezneme například kontrafaktum árie z opery Gioachina Rossiniho *Tancredi* či terceta z oratoria Ludwiga van Beethovena *Christus am Ölberge* op. 85.

Joseph Gellert (1788–1842)

Nejvíce je v Junkově katalogu zastoupen Joseph Gellert. Junk dle katalogu vlastnil 36 jeho chrámových skladeb. Jedná se o jeden z největších souborů Gellertových prací pořízených na jednom místě a jedním kopistou. V současné době jsou v teplické sbírce z těchto 36 Junkem opsaných Gellertových skladeb dochovány pouze čtyři. Přesto však teplická sbírka disponuje velkým množstvím Gellertových skladeb (31 rukopisů a jeden tisk), je důležitou pramennou základnou ke studiu a poznání skladatelova díla.

O hudebním skladateli Josephu Gellertovi je dosud známo jen několik málo informací. Hudební slovníky uvádějí pouze přesné datum a místo úmrtí a přibližnou dobu narození.⁸⁹ Neudávají místo a datum narození. Dále informují o tom, že byl ředitelem kůru v Chomutově, komponoval četné chrámové skladby dochované v Národním muzeu – Českém muzeu hudby či v Hudebně historickém oddělení Moravského zemského muzea v Brně. Upozorňují na jím zkomponované dobové tance vydané tiskem v Praze a na existenci jeho valčíků dochovaných v Českém Krumlově. Na základě studia dobových pramenů a literatury přináším nové, dosud neznámé informace o tomto významném chomutovském hudebníkovi.

Jeho otec Leopold Gellert se narodil 17. srpna 1761 v Bečově (německy Petsch), malé vesnici vzdálené jeden kilometr západně od Blatna (jehož je od roku 1950 součástí) a 7,5 kilometru severozápadně od Chomutova. Pokřtěn byl následující den 18. srpna 1761 v kostele sv. Michaela Archanděla v obci Blatno (německy Platten, okres Chomutov) jako Frantz Leopold. Jako rodiče jsou uvedeni Johann Carl Göhlert z Bečova a Sussanna rozená Bechrová z Blatna.

Dne 7. září 1784 se Leopold Gellert v Blatně oženil s vdovou Franziskou Helmichovou rozenou Hauschildovou.⁹⁰ Leopold Gellert znal Franzisku prokazatelně již 17. dubna 1784, neboť se oba sešli jako kmotři při křtu Franze Leonarda Hertviga. Leopold byl

⁸⁸ D-DI Mus.4170-F-500; RISM ID no.: 270001545.

⁸⁹ HELFERT, s. 308. ŠTĚDRONĚ, s. 364. MACEK, [cit. 2022-08-01].

⁹⁰ Ta se narodila a byla pokřtěná v Blatně 1. dubna 1759 jako Maria Anna Francisca, dcera Johanna Josepha Hauschilda a Marie Anny rozené Schöhöffer z Chomutova. Franzisca se poprvé provdala 19. listopadu 1782 za rolníka Johanna Georga Hellmicha ze Šerchova (německy Schergau, okres Chomutov). Záhy se však stala vdovou, neboť její muž Johann Georg umřel již 28. března následujícího roku v Šerchově č. p. 4 ve věku 33 let. Stačil však zplodit potomka. Ten se narodil a byl pokřtěn 9. září 1783 jako Franciscus Josephus. Chlapec ale žil jen šestnáct dní.

kmotrem (levans) a v matrice je již uveden jako učitel v Otvicích – „*Leopoldus Göhlert Udirector ex Udwitz*“.

Leopold Gellert byl tedy školním učitelem v Otvicích jistě již 17. dubna 1784.⁹¹ Zde se zřejmě těšil velké oblibě a vážnosti, neboť býval často kmotrem zde křtěných dětí. Naposledy to bylo 8. prosince 1818.

V rodině učitele Leopolda Gellerta přišlo na svět deset dětí.⁹² Tři z nich však umřely v dětském věku.⁹³ Když mu 2. června 1810 zemřela žena Franziska na edém (*Wassersucht*), oženil se podruhé, a to s Marií Annou, vdovou po Johannu Johnovi (c. 1756 – 20. 2. 1836). Toto manželství bylo bezdětné. Leopold Gellert, „*resignierter Lehrer*“, umírá stářím (*Am Altersschwäche*) v Otvicích v č. p. 42 dne 5. března 1842. Tou dobou již byl zřejmě učitelem jeho syn Johann Gellert (* 28. dubna 1799, † 30. ledna 1870).

Další ze synů učitele Leopolda Gellerta, hudební skladatel Joseph Gellert, se narodil jako v pořadí třetí dítě manželů Leopolda a Franzisky Gellertových v Otvicích (německy Udwitz, okres Chomutov), obci nacházející se tři kilometry severně od městského centra Chomutova. Pokřtěn byl dne 13. ledna 1788 jako Franz Joseph.⁹⁴ Oženil se v Chomutově 11. června 1816 s dvaadvacetiletou Annou, dcerou Johanna Wiekarta, zdejšího obchodníka Žijického v č. p. 88.⁹⁵ Joseph Gellert s chotí žili na stejné adrese (prokazatelně 1816–1836). Měli spolu celkem dvanáct dětí, z nichž však pět zemřelo v dětském věku.⁹⁶

Počátkem roku 1832 se Joseph Gellert ucházel o uvolněné místo ředitele kůru kostela sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze. Po smrti tamního ředitele kůru, hudebního skladatele Vinzenze Maschka (1755–1831), se uskutečnilo výběrové řízení na tento post, k němuž se přihlásili četní renomovaní hudebníci.⁹⁷ K tomuto účelu byla vyhotovena kompetenční tabulka se stručnou charakteristikou jednotlivých uchazečů. Díky to-

⁹¹ První škola byla ve vesnici již od roku 1760 pod správou jezuitů (později měla přiděleno č. p. 37). Po zrušení řádu se o ni staral Studijní fond. V polovině 70. let 18. století zde byl učitelem Wenceslaus Wolf. V roce 1801 obec dala postavit novou školní budovu (č. p. 42), která byla během devatenáctého století několikrát rozšiřována.

⁹² 2. ledna 1785 Marianna Franziska; 11. února 1787 Susanna; 13. ledna 1788 Franz Joseph; 2. září Marie Anna; 2. února 1791 Catharina; 22. prosince 1792 Anton; 25. září 1794 Susanna Johanna; 16. listopadu 1796 Wenzel Leopold; 1797 Sigismund; 28. dubna 1799 Johannes.

⁹³ Maria Anna († 3. března 1792); Catharina († 10. března 1794); Sigismund († 26. února 1799).

⁹⁴ SOA Litoměřice, N, I–N, inv. č. 3269, sign. 70/6, 1784–1790, fol. 168.

⁹⁵ SOA Litoměřice, O, I–O, inv. č. 2622, sign. 62/28, 1771–1816, p. 521.

⁹⁶ Franz Joseph Ludwig (* 25. srpna 1816 [!]); Franz Anton Johann (* 19. dubna 1818); Johann Wilhelm (* 24. února 1820, † 6. března 1820); Anna Maria Theresia (* 17. ledna 1821); Johann Emanuel (* 16. ledna 1823, † 15. března 1830); Franz Augustin (* 3. října 1824); Franz Julius Joachim (* 12. října 1826); Leopoldus Amadeus Carolus (* 8. listopadu 1828); Anna Caroline Cezilie (* 19. března 1830, † 18. dubna 1836); Katharina Agatha Francisca (* 27. listopadu 1831, † 1. ledna 1834); Anna Catharina Kunigunda (* 2. března 1833); Anna Katharina (* 26. července 1835, † 9. srpna 1835).

⁹⁷ 1. Johann Florian Kluger (ředitel kůru v kostele Nejsvětější Trojice v Praze), 2. Joseph [Alois] Mussil (c. 1782–1859, ředitel kůru u P. Marie Sněžné a sv. Petra v Praze), 3. Franz Weiß (1775–1860, trumpetista – klarinista, první učitel trubky a pozounu na pražské konzervatoři, ředitel kůru a varhaník u Panny Marie u Kajetánů v Praze), 4. Johann Studeny, 5. Lorenz Bartak, 6. Wenzel [Emanuel] Horak (1800–1871, skladatel), 7. Franz Wodrhaneck (1800–1863, skladatel, ředitel kůru v chrámu pražského benediktinského kláštera v Emauzích), 8. Franz [Xaver] Kolleschowsky (kolem 1781–1839 ředitel kůru u sv. Štěpána v Praze), 9. Johann Stika (1779–1833, skladatel, ředitel kůru u P. Marie před Týnem); 10. Joseph Gellert, 11. Albin Maschek (1804–1878, skladatel, zastupující ředitel kůru u sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze), 12. Franz Max Knjže (1784–1840, skladatel). Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Prahy I, spis sign. C 17/12.

muto pramenu máme dosud neznámé informace o J. Gellertovi: Již 17 let byl ředitelem kůru v Chomutově – „*Ich bereits 17 Jahre Chordirektor in Kom[m]jotau...*“ (tedy od roku 1815); prostřednictvím hudebních akademií podporoval zdejší chudé. V kolonce informující o schopnostech uchazečů je uvedeno: má humanitní vzdělání, jeho schopnost být ředitelem kůru je nejlépe potvrzena vynikající službou i jeho hudebními skladbami.⁹⁸ Gellert však toto místo nezískal. Ředitelem kůru u sv. Mikuláše v Praze se tehdy stal Joseph Alois Mussil.

Již dříve měl Joseph Gellert kontakty s Prahou, neboť kmotři jeho dvou dětí žili v tomto městě – v roce 1820 to byl pražský obchodník Stellverstreter, v roce 1824 byl kmotrem P. Augustin Sobitschka (1792–1860), řeholník, chomutovský rodák, tou dobou v Praze podpřevor u sv. Jiljí.⁹⁹

Joseph Gellert zemřel zřejmě na tuberkulózu 27. září 1842 v Chomutově v č. p. 98. Příčinou úmrtí je dle matriky „*Kehltopfschwindsucht*“ (laryngeální vertigo).¹⁰⁰

Skladatel Gellert zkomponoval mnoho chrámových kompozic, v nich často využívá koncertantních smyčcových či dechových nástrojů. Jako příklad je možné uvést jeho chrámovou skladbu *Aria in E Lauda anima mea* pro sólový alt, sólové housle a smyčce. Jde o velmi hodnotnou melodickou hudbu, svým charakterem blízkou Donizettiho či Belliniho áriím, svědčící o velkém talentu svého tvůrce. Tato hodnotná hudba si zaslouží zájem muzikologů i interpretů. Gellertovy kompozice byly oblíbené, o čemž svědčí dobové opisy dochované na českých kůrech. V polovině 60. let 20. století se jeho skladby našly nejméně ve 14 chrámových sbírkách na území Čech.¹⁰¹ Další jeho skladby jsou dochovány kromě již zmíněného Národního Muzea – Českého muzea hudby či Hudebně historického oddělení Moravského zemského muzea v Brně také například v Hudebním oddělení Národní knihovny ČR v Praze, Státním okresním archivu v Mladé Boleslavi nebo Vlastivědném muzeu ve Slaném. Soubor jeho skladeb v teplické hudební sbírce patří však k nejrozsáhlejším, což dosud nebylo známo.

Závěr

Díky zkoumání poměrně rozsáhlé sbírky hudebnin chrámu sv. Jana Křtitele v Teplicích máme nové poznatky nejen o vysoké úrovni hudby provozované ve zmíněném kostele v 18. a 19. století, ale také o hudebním životě Teplic v tomto období. Víme, že repertoár byl bohatý, byl na značně vysoké úrovni a že se komponování či provozování hudby věnovaly tehdejší elity města včetně tří purkmistrů. O vysoké úrovni hudebního života svědčí i fakt, že z rodiny teplického varhaníka a skladatele vzešel dvorní hudebník papeže a varhaník u sv. Petra v Římě. Ve sbírce jsou unikátně dochovány autografy mimořádně hodnotných chrámových kompozic dosud neznámého teplického skladatele Jacoba Bernarda Franze Eckerta mladšího. Díky historickému výzkumu, zejména matrik, se

⁹⁸ „*Hat die humanioza studiert. Seine fähigkeit zu einer Chorregentenstelle wird durch seine bis herige ausgezeichnete Dienstleistung... Hat sich auch durch musikal Compositionen ausgezeichnet.*“ Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Prahy I, spis sign. C 17/12.

⁹⁹ Viz <https://nekrolog.op.cz/klient/show?klientId=601> [cit. 2022-08-02].

¹⁰⁰ Laryngeální vertigo (závrať hrdla) se zřídka vyskytuje jako nezávislé onemocnění, ale je obvykle vedlejším účinkem smrštění plic, přičemž chrapot a bolest během řeči a polykání vznikají v důsledku šíření tuberkulózního procesu do hrtanu; <https://www.textlog.de/medizin-praxis-homoeopathie/krankheiten/augen-ohren-nasen-hals/kehlkopfschwindsucht.html> [cit. 2022-08-02].

¹⁰¹ Viz BUŽGA, Jaroslav, et al. *Průvodce po pramenech k dějinám hudby. Fondy a sbírky uložené v Čechách*. 1. vyd. Praha: Academia, 1969.

podařilo vybádat jména a osudy teplických ředitelů kůru a varhaníků, což pomohlo chronologicky rozkrýt jednotlivé vrstvy rukopisů ve sbírce a určit u mnohých z nich přibližnou dobu vzniku. Navíc byl vypátrán původ několika hudebnin. Jedná se především o soubor rukopisů, které vypracoval Karl Junk v Březně a pro teplický kůr je získal Joseph Rohn. Velkým objevem byl soubor hudebnin původně pocházejících z kůru kostela sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze, který se do teplické hudební sbírky kostela sv. Jana Křtitele dostal koncem 19. století. Jde o vzácné zjištění, neboť původní hudební sbírka kostela sv. Mikuláše v Praze na Malé Straně se dochovala torzovitě (byla z velké části zničena počátkem 20. století), nyní však byla objevena její další část. Je nesporné, že teplická hudební sbírka kostela sv. Jana Křtitele má kulturně historický význam přesahující hranice své lokality a náleží k těm nejhodnotnějším na našem území.¹⁰²

Tato studie vznikla na základě institucionální podpory Dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace (DKRVO) poskytované Ministerstvem kultury ČR. Oblast 2: Hudební věda.

Literatura

Bohemia, 6. 9. 1840.

Bohemia, 12. 7. 1848.

BUŽGA, Jaroslav, et al. *Průvodce po pramenech k dějinám hudby. Fondy a sbírky uložené v Čechách*. 1. vyd. Praha: Academia, 1969.

Caecilia. Algemeen Muzikaal Tijdschrift van Nederland, 15. 7. 1854, s. 138.

DLABACZ, Gottfried Johann. *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*. Prag: Gottlieb Haase, 1815. I. Band 684 sl., II. Band 620 sl., III. Band 448 sl.

EICHLER, Andreas Chrysogonus. *Teplitz im Jahre 1832 oder: Almanach für Teplitzer Kurgäste auf das Jahr 1833*. Prag: 1833.

HELFERT, Vladimír. Gellert, Josef. In: *Pazdírkův hudební slovník naučný. II. Část osobní. Svazek první. A–K*. Brno: Ol. Pazdírek, 1937, s. 308.

KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2015. ISBN 978-80-7422-339-6.

MACEK, Petr. Gellert, Josef. In: *Český hudební slovník osob a institucí*. Dostupný na https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary & task=record.record_detail & id=5508 [cit. 2022-08-01].

MIKULÁŠ, Jiří a Michaela ŽÁČKOVÁ. *Hudba v klášteře*. In: Krutský, Norbert (red.). *800 let kláštera Osek. Jubilejní sborník*. Osek: Cisterciácké opatství Osek a Spolek přátel kláštera Osek, 1996. ISBN 80-85-204-30-4.

Neue Berliner Musikzeitung, Achter Jahrgang, No. 26, 28. Juni 1854, s. 207.

PEČMAN, Rudolf. *Georg Friedrich Händel*. Praha: Editio Supraphon, 1985.

ŠTĚDROŇ, Bohumír. Gellert, Josef. In: *Československý hudební slovník osob a institucí. Svazek první A–L*. Praha: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963, s. 364.

¹⁰² Svým významem je tato sbírka srovnatelná například s hodnotnými klášterními sbírkami (např. Broumov, Praha-Břevnov, Želiv) či s donedávna neznámou sbírkou hudebnin z kostela Povýšení sv. Kříže v Litomyšli.

ZLÁMALOVÁ, Gabriela. Koncert jako vzpomínka na Bohdana Ostroveršenka. *Seniorské listy Ústeckého kraje*, 22. 10. 2018, dostupné na <http://www.seniorskelisty.cz/koncert-jako-vzpominka-na-bohdana-ostroversenka/> [cit. 2022-07-12].

Prameny

Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Prahy I, spis sig. C 17/12.

Národní muzeum – České muzeum hudby (CZ-Pnm), fond Osek, č. př. 65/52 Catalogus Musicalium Anno 1720 et Anno 1733 est renovatus.

Národní muzeum – České muzeum hudby (CZ-Pnm), fond Osek, č. př. 65/52, Catalogus Musicalium pro Choro Ossecensi, Catalogus Missarum pro Stylo moderno producibilium (1753–1754).

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Matriky:

inv. č. 603, inv. č. 606, inv. č. 608, inv. č. 1489, inv. č. 2622, inv. č. 3269, inv. č. 3740, inv. č. 7973, inv. č. 7974, inv. č. 7975, inv. č. 7976, inv. č. 7977, inv. č. 7979, inv. č. 7993, inv. č. 7994, inv. č. 7996, inv. č. 8001, inv. č. 8002, inv. č. 8003, inv. č. 8004, inv. č. 8005, inv. č. 10722, inv. č. 11497. Veškeré uvedené matriky jsou digitalizovány. Jejich digitální kopie jsou dostupné na: vademecum.soalito-merice.cz/vademecum/SearchBean.action?searchType=basic [cit. 2022-08-26].

MIKULÁŠOVÁ, Ludmila. Sbírka hudebnin chrámu Sv. Jana Křtitele v Teplicích. *Knihovna: knihovnická revue*. 2022, **33**(2), 29–49. ISSN 1801-3252.